

ГРОДЗЕНСКІЙ УНІВЕРСІТЭТ

ГАЗЕТА КАЛЕКТЫВУ ГРОДЗЕНСКАГА ДЗЯРЖАУНАГА УНІВЕРСІТЭТА ІМЯ Я. КУПАЛЫ

26 (181). 3 снежня 1991 года

МАКСІМУ БАГДАНОВІЧУ — 100 ГОД

CREDO

Есьць адна толькі мудрасць жыцця і яе я шаную;
Вось што кажа яна:
Калі ёхаш праўдзіва ты жыць, дык пей чарку любую,
Але толькі да дна.

Д. Д. Дзябельскаму

Быць можа, пущіна жыцця
Лягла пярсцёнкам, друг,
І я ў краіне забыцця
Не раз раджаўся, як дзіця,
Прайшоўшы поўны круг.
Быць можа, я не скончу жыць,
Бо ў ім няма канцоў.
Зноў шлях знаёмы пабяжыць,
І ўсё, што мозг здалеў забыць,
Перажыву я зноў.
Быць мо, ў прасторы беза дна
Увесь час мой круг ляціць,
І ўся навіна та адно,
Што ў іншым месцы пущіна
Мо інакш заблішчыць.
І ў новым свеце пройдзе ўсё
Былое прада мной...
Што ж: хай канчаецца жыццё,
Хай зноў зварушыцца чуццё
Мінулай пущінай.

Летапісцы часам адкладалі пяро і бралі ў руکі збрюю, але галоўнай іхнай сілай было ўсё ж пяро — самая смертаносная зброя на зямлі. Тому што чыстае пяро, рана ці позна, абавязкована заб'е.

Гэты чалавек быў Нестарам у новым разуменні намі нашай гісторыі. Ён пачаў тую справу, якую мы ўсе робім цяпер болей ці меней, з большым ці меншым поспехам.

Ён быў геніяльны паэт. Яго звалі Максім Багдановіч. Усё жыццё ён думаў пра Беларусь, пра людзей, хварэў за іх, піянераў ішоў праз нетры, прасякаючы шлях, церабіў зарасці, бурый гнілія дрэвы хлуслівых аўтарытэтаў, каб яны не падалі на галаву Чалавеку...

Ён папрацаваў катаржна. Можа, таму і падарваўся. І памёр. Мог бы зараз суцяшаць нас сваім існаваннем на зямлі. І вось няма. І, нават, здаецца ён нам чымсьці далёкім-далёкім (хаці і давеку блізкі), чымсьці такім, што даўно адышло ў нябыт (хаці і грэх нас нязгаснымі праменнямі сапраўднага генія).

Якая прычына, што Максім Багдановіч застаецца для нас ледзь не самай сімпатычнай і роднай постаццю ў гісторыі беларускай літаратуры?

Па-першое, ён змагаўся наводдаль ад сваёй арміі. Іншым было лягчэй. Яны былі сузор'ем. Ён — самотнай зоркай, якая, вядома, бачыла свято ад вялікай галактыкі свайго народа і ад сузор'я лепшых сыноў яго, паплечнікаў сваіх — але ўсё ж палала наводдаль. Іншыя нарадзіліся ва ўлонні свайго народа, чулі ўвес

Ул. КАРАТКЕВІЧ ЛЕТАПІСЕЦ

час яго мову, усмакталі яе з малаком маці і з вадою беларускіх крыніц. Гэты — чуў яе ад лічаных людзей. Ён большую частку свайго жыцця не бачыў радзімы, а калі ўбачыў, то спустошаную вайнай, няшчасную, знявеаную і збрыйданую. Убачыў, каб адразу ж самотна памерці наводдаль ад яе.

Іншыя, можа, больш зрабілі. Але трагізм і веліч гэтага кароткага жыцця, пагрозная і шчымлівая ягоnota — глыбей закранаюць наша сэрца. Мы спакутуем яму, і таму ён не толькі наш настаўнік, але і нябыта свято сэрца нашага, улюблёны сын, з нараджэннем якога мы пачалі новае жыццё, які зрабіў нас мудрэйшымі і дабрэйшымі, адкрыў нам вочы на нас саміх, прымусіў па заслугах ганарыцца сабой.

І адышоў, не пакінуўшы нам суцяшэння.

Па-другое, гэты чалавек ніколі не зведаў кампрамісаў, ніколі не дапусціў сваё сумленне да згоды, не пісаў таго, чаго не думаў, цвёрда ішоў па адзінамагчымым для чалавека шляху, шляху годнасці і сцвярджэння права на сваю, адметную, незалежную думку...

Па-трэцяе, ён бараніў годнасць чалавечую, клікаў да гуманізму і на гэтай дарозе адступлення не ведаў.

Па-четвёртае, быў наскрэз гістарычным паэтам, у тым сэнсе, што аббуджаў у народзе гістарычнае мысленне, а значыць і гонар...

Што дало яму вернасць погляду? Мне здаецца, фальклор. Адзіны з усіх — народ не будзе не толькі сведчыць супраць цябе (на гэта многія не майстры), а і хлусіць. Гэта за яго робяць іншыя.

А Паэт ведаў пазіцию свайго народа, як ніхто. Нездарма быў сынам этнографа. І, як кожны сапраўдны сын і вучань, перарос бацьку і настаўніка. У чым? У прыватнасці, у тым, што не паверыў сцвярджэнню аб аднастайнасці беларускай песні. І меў рацыю. Але мала таго — узбагаціць тую песню.

У чым яшчэ? Не мог паверыць, напрыклад, што на Беларусі не збераглося гістарычных паданняў, што ў народа беларускага няма гістарычнага мыслення...

Велічная, надзвычайная вера...

Багдановіч жыў на зары Адраджэння, і ён параўнаніча мала ведаў. Але ён прадбачыў ўсё і ў наведанні сваім глядзеў праўдзівіці і далей, чым некаторыя прафесары гісторыі, што свядома скажаюць ісціну. Бачыў далей, таму што ведаў: калі гісторыя народа нераспрацаваная, мадавядомая — ёсьць адзіны сродак пазбегнуць памылкі, рассказываючы аб ёй. Зрабіць героем сваіх вершаў самую вялікую гістарычную асобу — Народ...

Максім Багдановіч даў нам першы ўрок гісторыі. Даў яго, нарадзіўшы ў нашых людзях гонар за сваё мінулае, і гістарычнае мысленне, і веру ў будучае.

Аднаго гэтага хапіла б на вечны яму помнік. Такі ранні помнік!

Беларусь, твой народ дачакаецца
Залацістага, яснага дыя.
Паглядзі, як уход разгараецца,
Сколкі ў хмараах залётных агня...

ГОЛОС ІЗ БЕЛОРУССІИ К ВОПРОСУ О БЕЛОРУССКОЙ И ВЕЛИКОРУССКОЙ РЕЧІ В МЕСТНОЙ ШКОЛЕ

Закон 1 июня 1914 года делает возможным открытое существование школ с преподаванием на белорусском языке. Такие школы уже появляются. На очереди — вопрос о более широкой постановке их, о поддержке со стороны земств и т. д. Несомненно, было бы желательным освещение этих начинаний с педагогической точки зрения. Правда, в общем виде значение преподавания на материнских языках в педагогической литературе достаточно разносторонне выяснено и разработано. Но в то же время, к сожалению, соответствующий конкретный материал по многим отдельным народностям почти не затронут и весьма мало известен. Это приходится сказать, в частности, и о белорусах. Краткая заметка, предлагаемая ниже, и имеет своей задачей предоставить в распоряжение читателя некоторый фактический материал касательно тех минусов, которые несет с собою преподавание в белорусской школе на великорусском языке.

Минусов этих много. При обучении по-великорусски из обихода белорусского ребенка вычеркивается масса своеобразных, чисто белорусских слов, образов, оборотов и, следовательно, все связанные с ними живые, ясные и привычные представления. Это несомненное осуждение детской психики. Вместе с тем белорусский ребенок встретит длинный ряд никогда не слышанных великорусских слов, образов и оборотов, которые наполняют его психику темными, сбивчивыми, непрочными и во многих случаях совершенно ошибочными представлениями. Грамматические формы, с которыми он будет иметь дело, сбывают его в некоторых случаях своим не-привычным употреблением. Будет мешать и отвлекать внимание род довольно значительного количества слов, иной в великорусской речи, чем в белорусской. Стихи будут читаться неправильно, так как слова, употребляемые и белорусами и великорусами, часто имеют различные ударения. Наконец, что мне представляется особенно опасным — есть слова, общие белорусам и великорусам, но имеющие совершенно различное значение.

По каждому из отмеченных пунктов у пишущего эти строки подобран если и далеко не исчерпывающий, но всё же сравнительно обширный материал. Однако, стремясь к сбережению места и читательского внимания, я приведу данные лишь по последней из указанных категорий, которая, по моему мнению, заслуживает наибольшего внимания.

Встретив в великорусской книге слово **плот**, белорус истолкует его, как ограду, забор. Слово **ложка** в понимании его будет постель. **Потрава** — пища. Запомнить забыть. **Качка** — утка. **Рок** — год. Термин — срок. Зачинить — затворить. Забить —

убить. **Латы** — заплаты. Устать — встать. **Заплата** — уплата. **Пас** — пояс. **Люлька** — трубка. **Лист** — письмо. Казать — рассказывать. **Застава** — залог. **Спор** — удача, фортуна. **Спорный** — выгодный, удачливый. **Кон** — судьба. **Свариться** — скориться. **Вар** — кипяток. **Тепло** — огонь. **Година** — час. **Ужо** — уже. **Певун** — петух. **Месо** — город. Час — время, пора. **Богатырь** — богач. **Мех** — мешок. **Купец** — покупатель. **Краски** — цветы. **Рожа** — рожа. **Пара** — пар. **Вихор** — ветер. **Склеп** — погреб. **Жаль** — печаль. **Плечи** — спина. Пытать — спрашивать. Пытаться — то же. Конечно — непременно. **Болонка** — оконное стекло. Каплюш — шапка.

Останавливаюсь, выписав сто слов, хотя их значительно больше. Легко представить себе, какую убийственную путаницу и неразбериху внесет в душевный мир белорусского ребенка любая великорусская книга, начиная с букваря. Вот несколько самых общих фраз: я вошел в лавку, т. е. я вошел в скамью (слово «лавка» в значении «магазин» по-белорусски не употребляется); по реке плыл плот — по реке плыл забор; мать качала люльку — мать ваяла трубку; в бураках — мёд, т. е. в свекле мёд; он мне отказал — он мне ответил; горячая речь — горячая вещь; я уже различаю Семена — я уже рассчитываю Семена и пр. Подобных фраз без труда можно составить тысячи, и тысячами встречаются они в великорусских детских учебниках и книгах для чтения. Трудно даже приблизительно представить себе, сколько вреда принесет сумятица порожденных ими нелепых представлений, достойная сумасшедшего дома. Одно ясно — то, что предлагать белорусскому ребенку такую книгу — значит давать ему вместо хлеба камень и вместо рыбы — змею.

Приведенный материал имеет, конечно, весьма частичный характер. Но в ней, этой малой капле вод, полностью отражается тот вывод, который следовало бы сделать на основании более разностороннего и подробного изучения материала: устраняя белорусскую речь из школы, мы ведем к расстрате результатов громадной, многовековой духовной работы целого народа, сбиваю мысль ребенка с привычных психологических тропинок и грубо урезываем его душевный мир; вводя же речь великорусскую, мы ставим на его пути ряд затруднений, заселяем его психику образами мертвенных, неясных и во многих случаях совершенно нелепыми. При таких условиях пользоваться великорусской речью вместо белорусской можно лишь в ущерб ребенку, что в особенности можно сказать о первоначальных ступенях обучения.

М. БОГДАНОВИЧ.

ДЗЕЛЯ АДРАДЖЭННЯ БЕЛАРУСІ

Ен выводзіў наша мастацкае слова на шырокі прасцяг єўрапейскага жыцця. Ен вельмі стараўся гэта рабіць. Менавіта свядомая, рацыйнальная ідэя пра магутны і мала реалізаваны патэнцыял беларускага краснага пісьменства была адной з вядучых у яго творчай чыннасці. Тут ён дзеянічнаў найперш як тэарэтык, які даводзіў неабходнасць істотных перамен у беларускай пазіі. Яны бачыліся «Максіму-кніжніку» ў першай чаргу на шляхах эстэтычнага ўдасканалення пастычнага слова ў тагачаснай нашай літаратуры. Фармальная дасканаласць твора — прыгажосць — мастацкая дзеянісць — вось лагічная формула, якую ён нястомна прапаведаваў не толькі, зрешты, тэарэтычна, а сваімі творамі, выпрабоўваючы самыя розныя тыпы і тэхнікі літаратурнага пісьма. Ен паказаў сябе спраўдным віртуозам формы і ўніверсалам пошуку, што павінен быў засведчыць, якім прыгожым можа стаць беларускае славеснае мастацтва.

Хараштво... Яму пакланяўся Максім Багдановіч і ўспрымаў яго як праяву асаблівой духоўнасці жыцця. З хараштвом, з яго адраджэннем у жыцці і мастацтве звязаў адраджэнне беларускага нацыянальнага духу. Неба, сонца, зоркі, дзіцячая чысціня, жаночая краса, воля, роднае гісторыя, асвешаная вельмі Пагоняй, урэшце, слова («Ах слова, чароўныя слова!») — усё гэта ў Багдановіча эстэтычна аднародныя з явы, якія нясуць у сабе высокую пазію духоўнага.

Зварушы нарецце дух народны,

Я верую, бясплодна не засне...

Гэта прынцыповае сведчанне і грамадзянскай, і эстэтычнай пазіцыі Багдановіча. Абдузжалык духу, ён быў актыўным чыннікам нацыянальнай культуры і нават уласнай творчасці імкнуўся развіваць яе пісьмовыя формы. Якія жанры ён толькі ні распрацоўваў? Лірычныя і апавядальныя віршы, памяшаныя, балады, пастычнай прычы, пераклад, празайчнае апавяданье.

данне, мініяцюра, нарыс, эсэ, публіцыстычны артыкул, гістарычнае праца, літаратурна-крытычны агляд... А якія розныя пласты жыцця ён засвойваў! Геральдическая гісторыя, даўняе міфы і легенды, народная песня, жарт, адзінства, змрок жыцця, яго рух, свято і шчасце, каханне, смерць, мацярынства, маладосць, дзіцячы свет, родная зямля, прырода, музика, выяўленческое мастацтва, тэатр, книга і інтэлігенцыя, горад, венчансць, памяць, сялянская доля, падарожнік, народны побыт, нацыянальнае адступніцтва, вайна, школа, імянія, хлеб і кветкі... І шмат іншых з яў, якіх не злічыць і не зафіксаваць звычайні словам, прыцягвалі да сябе яго ўражлівую душу. Пропушчаныя праз яе магічную прызму, яны, гэтыя з явы, вярталіся людзям у анонімныя абліччі, якія духоўны набытак дзеля вялікай справы — Адраджэння.

Каб адрадзіцца, нацыі неабходны былі духоўныя сілы, самапавага, вера ў сябе. Такія сілы могла ёй даць інтэлігэнцыя, што ўсведамляла сваю нацыянальна-патрыйную місію, успрымала якія заказ часу. Максім Багдановіч быў такім інтэлігентам.

Кароткім і драматычным быў яго век. Ды лёс наканава ў яму многае — пратупаць дзіцячымі нагамі па гродзенскай зямлі, пакінуць на тутэйшых могілках сваю маці і на шмат гадоў адбыць на чужыну, у Радзівіл, дзе неспадзянічана стаць беларускім пастам, каб пакаленні наступнікаў, разгадваючы гэтыю неспадзянку, спажывалі яго светлыя мрой і мудрыя ўяўленні. Каб духоўнае багацелі і ўзвышаліся дзеля адраджэння Бацьківічы, якое так жорстка тарказіліся і ішчыліся рознымі непрыяцелямі ці, як сказаў Купала, «ворагамі Беларушчыны». Гэта было. Але гэта і ёсць сέня.

Таму так патрэбны ён нам зараз, патрэбны нашаму Дому.

А. ПЯТКЕВІЧ,
загадчык кафедры беларускай культуры.

З'ЯВІУСЯ, КАБ СВЯЦІЦЬ ЛЮДЗЯМ

З'яўся на небасхіле зоркаю,
каб свяціць людзям. Хацей скажаць
аб усім і многае паспей
сказаць... упаў... Але не згас. Яго
пазіціі свециць, сагравае, хвалюе
і цяпера.

Верши Багдановіча хочацца
чытаць тады, калі смутна на
сэрцы, калі няма адказу на
нейкое пытанне, якое вельмі
трывожыць. Зразумела, што не
заўсёды гэты адказ знаходзіцца,
але чамусіці становіца кроху
цяпляй, спакайней і не такім
шэршым і аднастайнім здаеца
асенне неба, а ў душы пасяліцца
надзея.

Далёка ад роднага краю, адзін,
без падтрымкі аднаўдзяцай, ён
вельмі добра разумей патрэбы
і цяжкасці «краю нядольнага».
Усімі сламі паст імкнуўся да той
зямлі, дзе «е́сьць крыніца жывой
воды», дзе можна «пазбавіцца
свой нуды».

Толькі на вельмі кароткі час
прыяджай Багдановіч на Беларусь.
Але і гэтага нямногага
хапіла, каб зліца душою з роднімы
пушчамі, разлогамі, нізінамі,
убачыць, як «месяц белы
заплакані свециць...», як гулле
мяцель, як уеца «па-над белым

загубі.

Але нават гэта чысціня працяга-
та сумам, бо «... растацца нам
час». Зноў наканаванне злога
лесу. Зноў раставанні. І толькі
зрэдку — сустрэчы.

Увогуле, верши паста пра-
сякнуты духоўнасцю і пачуццем

васю. І хаця ён пісаў у большасці аб сабе, аб сваім каханні
але як у яго думках, раз-
жаніх многа агульначалавеч-
га, што блізка і мені, і, напэўна,
мноім.

Была калісі парага: гучэла заві-
руха

І замяла маёй мінчышчыны

сляды.

Усцікла ўжо яна... Плыўць

удаль гады,

А ўсё не б юца скрыды

духа:

Куды цяпер ісці? Куды?
Кожны ў большай або меншай
ступені любіць свой край, кожна-
му ўласціву пачуццё веры, надзеі,
кахання. Ды не кожны можа так
адчуваць і так выражана гэта
ў слове, каб затым, праз 100 год,
чытаючы верши паста, думалася:
«Ці ж мене не хацелася аб гэтым
напісаць?»

Хто мы такі?

Толькі падарожныя,— па-

путні кі сярод нябес.

Нашто ж на зямлі

Свяркі і звадкі, боль і горы,

Калі мы ўсе разам ляцім

Да зор?

Ірина СКРЫДАЛЕВІЧ,
студэнтка.

Філ.Ф-Т 2 к.6 гр.

ПАЭТЫ НЕ ПАМІРАЮЦЬ

Есць замест прыватнай неўміру-
часці
Бессмяротнасць нацыі сваёй.
Ты памрэш, але ў бясконцым свеце
Будуць працвітаць твой Люд і
Край.
Вер, што ў гэтым, вер, што толькі
шчасце бессмяротнае і рай.

Ул. Караткевіч.

Калі паміраюць Паэты... Але Паэты не
паміраюць. Яны застаюцца — у трапяткіх рад-
ках хай і не шматлікіх, але такіх дарагіх
кожнаму зборніку, у душах і сэрцах людскіх,
застаюцца сярод нас, у гэтым жыцці, якое мы
так аддана кахалі.

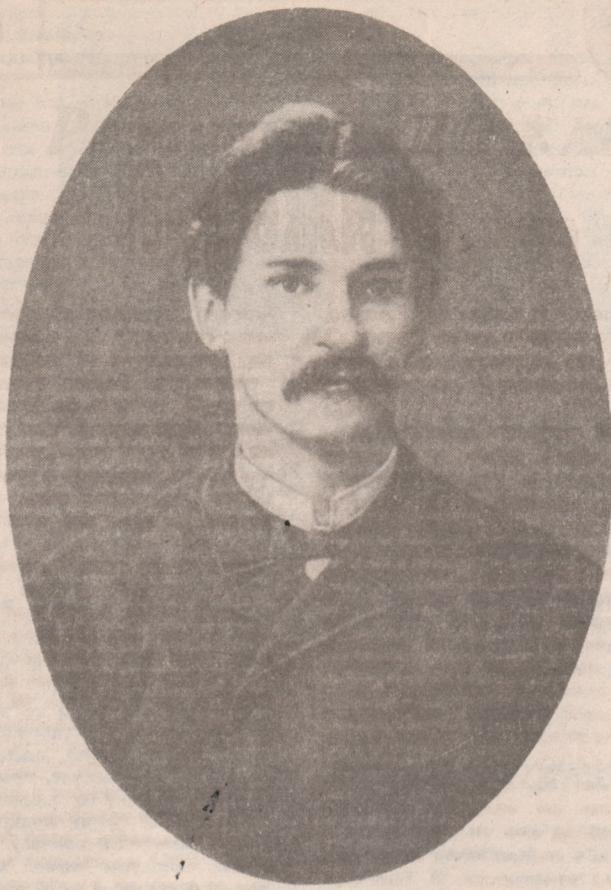
Дваццаць пяць год... Усяго дваццаць пяць...
Як прагнуў ён жыць, колькі паспей зрабіць за
такое кароткае жыццё!

Якая душа была ў гэтага чалавека, што
увабрала ў сябе бяздоннае, бязмернае каханне?
Каханне да людзей, да зямлі, да старых
драўляных хатак уздоўж дарогі, да радзімага
павета, да ўсяго — ад абстрактнага слова
«радзіма» і да простых валашак на лузэ. Яго
пазіція ўвабрала ў сябе векавую гісторию
беларусаў, іх паданні, спевы, легенды. Залаты
кропелькамі ззяе ў вершах народная

мудрасць.

Якое сэрца здолела бы вытрымаць нявыносны
боль за лёс свайго народа? Верши — як
крыдавая рана, якая ніколі не загоіцца, але ўсё
ж мроіца ў іх вера і надзея на шчаслівую
будучыню.

Лірычныя радкі, чыстыя, як воды лясунскага
возера, светлыя, як бярозавыя слезы вясною,
вершы, поўныя кахання да любой дзяўчыны;
задорныя рытмічныя прыпейкі, з якімі ўпору-
іці на круг; прасякнутыя глыбокай гра-
мадзянскасцю слова болю і смутку за сваю
радзіму; гонар за народ свой — усё гэта
неабсяжнае ўваходзіць у кароткія слова —

А. Ю. Багданович, бацька паэта
1887 год

ЦІКАВЫ СВЕТ ПАЭЗІІ

Беларусь мая! Краіна-
браначка!
Устань, свабодны шлях
сабе шукай.
(М. Багдановіч)
«Ты не згаснеш, ясная
зараначка...»)

І сапраўды, якое праўдзівае і надзёйнае гучанне гэтых радкоў сέня! Якія яны родныя і блізкія, зразумелыя і патрэбныя цяпер. Багдановіч жыў і пісаў да Кастрычніцкай рэвалюцыі, сустрэў усяго 25 вясен, але ён назадыжды застаўся для нас маладым. Бо ўжыцце сапраўднага паэта выміраеща не колькасцю пражытых год.

Паэзія М. Багдановіча цікавая па-свойму; яна разнастайная і не заўсёды простая для разумення. Хоць кожны мае права разумець яе па-свойму, зыходзячы са свайго асабістага «я».

Асабіста мяне цікавіць М. Багдановіч сваім напружаным духоўным жыццем, сваім багатым унутраным светам, зразумелым толькі яму ў свой час. А ён, гэты ўнутраны свет, так патрэбны і неабходны нам сёння.

У паэта было тонкое, трапятковое адчуванне прыроды. Яна жыве ў яго вершах, зязе сваім непаўторнымі адхуўленымі фарбамі. Гэта і краса веснавога цвіцення, і чароўнасць ціхага летняга вечара, калі далёка-далёка ў небе зязе зорка Венера, і зіма, калі белыя бярозы абсыпаны інеем, абліты сцюдзённым святлом месяца:

У юща змейкай срабрыстай дарожкі,
Брызгі золата ў небе блізчыць,
І маркотныя месяца рожкі
Праз марозную мгу зіхацьць.
(«Зімовая дарога»)

Максім Багдановіч стварыў класічныя ўзоры беларускай любубонай ліркі. Яна і сення здзіўляе нас высокай культурай пачуяцца, на якія мы глядзім часам як на дзіву. Гэтыя вершы расказываюць пра радасць і сум каҳання. Яны святлыя па сваіх настроях і вельмі чалавечныя. «Зорка Венера» стала сапраўднай народнай песніяй, широка вядомай не толькі ў нашай рэспубліцы. І кожны раз, слухаючы яе, мы перажывам радасць сустрэчы з сапраўднай паэзіяй. Дарэчы, сам Максім Багдановіч быў надзвичай абыяльным і сімпатычным чалавекам. Высокі, правільныя прыгожыя рысы твару, пышныя валасы, цёмныя густыя бровы, адхуўленыя вочы, якія так добра перадавалі настрой: то вясёлія і насмешлівія, то спакойныя і задуменныя, быццам бы бачылі нешта вядомае толькі ім.

Зразаюць галіны таполі адну за адной...
Без скаргі яны на зямлю чарадою

Бо смерць іх патрэбна, наб дзэрава

лажацца,

новай вясной

Магло бы хутчэй развівацца.

Таварышы-брацца! Калі наша

радзіма-маць

У змаганні з нядоляй патраціць апошнія

слы,—

Ці хваце нам духу ў час гэтых жыццёў

без скаргі легчы ў магілы!!

Ты не згаснеш, ясная зараначка,
Ты яшчэ асдеціш родны край.
Беларусь мая! Краіна-браначка!
Устань, свабодны шлях сабе шукай.

АДМЕТНАСЦЬ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

Нацыянальны харктар Багдановічавай паэзіі на быў вузкім і аблежаваным да беларускага нацыянальнае ѹ адным толькі беларусам блізкае ѹ зразумелае спэцыфікі, але часны слухаціся з элементамі агульналюдзкім. Багдановіч, глыбока абленае млыні з заходняй французскай культурай і паэзіі ды знаходзячыся ўвесь час пад ейным магутным уплывам, быў саюз культурным сэнсе наскроў з французскай і патрапіў сваім творам, аснованым на беларускім матырье, на даць агульналюдзкі харктар. Гэту важную ѹ ад іншых нашаніцаў адменную рысу Багдановічавае творчасці першым выраза аздначаў Антон Навіна (Антон Луцкевіч) у сваіх паэзіях «Нашы песьніяры»: «Гэта нічога, што паэта зо любасці выбірае матывы родных — беларускія, у іх ён заісціў шырмі засноўні асноўні агульналюдзкі мамант. Яго верші гэтак сама гаворыць беларусу, як і чужынцу, падобна як музыка вялікага маскоўскага кампазітара Чайкоўскага, што карыстаўся матывамі свайго народу, роўна пра маўляе да душы кожнага чалавека незалежна ад яго нацыянальнасці. Но гэту тему ён пакінуў некалькі вершаў з цыкла «Стары Беларусь» у зборніку «Вянок», апавяданні «Аб іконікі і Залатару», у якім даў вельмі ўдаль і высока мастацкі ўзор старой архайнай мовы, верш «Пагоня» і рад іншых вершаваных і празайчых твораў».

Багдановіч паказаў два способы выкарыстоўвання народнае творчасці: прымытыйнае ѹ плюятаныне ѹ мастацкія творы народных песніяў ці іх частак і стваральніе поўнасцю арыгінальных твораў, пісаных «беларускім складам», г. з. народным стылем, або выдзерганных у «народным духу».

Пакуль беларускія паэты ў галіне выкарыстоўвання народнае творчасці яшчэ «робяць першыя крокі» радзіць ім Багдановіч ісці ці першым шляхам і «трымачца народнай песні, як сяляніны тримаеца плугу». Але гэтак толькі напачатку, бо для широкай працы трэба ўступаць на «другі шлях». А тады «мы павінны памятаць, што першы спосаб добры толькі для пачатку працы, што па ім далёка на

зайдзеш, і што раней або пазней мы павароцім на широкі, у бязмежную дала пралёты, шлях».

Хаця іншым радзіў напачатку ісці першым шляхам, сам Багдановіч абодвы гэтых способы выкарыстоўвання народнай творчасці шырока реалізаваў у сваіх собсціх творах і быў першым наватарам у широкім маштабе гэтага творчага мэтаду ў нашай літаратуре...

Аднак з характэрных рысаў беларускага літаратурнага нашаніцкага адраджэнія быў зварот да беларускай гісторычнай мінуўшчыны. Аднаўляючы і ажыўляючы ѹ пастычнай форме візію мінуўшчыны, Багдановіч атавае аўтарскім выразам аздначаў Антон Навіна (Антон Луцкевіч) у сваіх паэзіях «Нашы песьніяры»: «Гэта нічога, што паэта зо любасці выбірае матывы родных — беларускія, у іх ён заісціў шырмі засноўні асноўні агульналюдзкі мамант. Яго верші гэтак сама гаворыць беларусу, як і чужынцу, падобна як музыка вялікага маскоўскага кампазітара Чайкоўскага, што карыстаўся матывамі свайго народу, роўна пра маўляе да душы кожнага чалавека незалежна ад яго нацыянальнасці. Но гэту тему ён пакінуў некалькі вершаў з цыкла «Стары Беларусь» у зборніку «Вянок», апавяданні «Аб іконікі і Залатару», у якім даў вельмі ўдаль і высока мастацкі ўзор старой архайнай мовы, верш «Пагоня» і рад іншых вершаваных і празайчых твораў».

Багдановіч быў адным з першых, якія стварылі веяньне роднага краю прысвяціў рад лепіх вершаў і, такім чынам, і ў гэтай галіне атавае аўтарскім выразам аздначаў Антон Навіна (Антон Луцкевіч) у сваіх паэзіях «Нашы песьніяры»: «Гэта нічога, што паэта зо любасці выбірае матывы родных — беларускія, у іх ён заісціў шырмі засноўні асноўні агульналюдзкі мамант. Яго верші гэтак сама гаворыць беларусу, як і чужынцу, падобна як музыка вялікага маскоўскага кампазітара Чайкоўскага, што карыстаўся матывамі свайго народу, роўна пра маўляе да душы кожнага чалавека незалежна ад яго нацыянальнасці. Но гэту тему ён пакінуў некалькі вершаў з цыкла «Стары Беларусь» у зборніку «Вянок», апавяданні «Аб іконікі і Залатару», у якім даў вельмі ўдаль і высока мастацкі ўзор старой архайнай мовы, верш «Пагоня» і рад іншых вершаваных і празайчых твораў».

Сярод беларускіх паэтаў і пісьменнікаў нашаніцкага пары Максім Багдановіч займае асобнае месца. Апрача вышэй ужо ўспомненым кірунку і элементу творчасці, у якіх Багдановіч прайвіў свою аргінальнасць або выступіў, як наватар, гэтак асобнае месца яму вызначаючы як апрычоні мастика харктар ягоне творчасці, гэтак і эпраўленіе ды настойліва абараняны ім погляд на мастикаў.

Беларуская літаратура пэрыяду «Нашай Нівы» поўнасцю ѹ ўспомненіе на пастаўлену на службу нацыянальнага адраджэнія, была найлепшым сяродкам нацыянальнага ўсвідомленія народу ѹ найвастрыжным архітектурным архітектурным змаганні за ягоную ролю ў грамадстве.

Беларуская літаратура пэрыяду «Нашай Нівы» поўнасцю ѹ ўспомненіе на пастаўлену на службу нацыянальнага адраджэнія, была найлепшым сяродкам нацыянальнага ўсвідомленія народу ѹ найвастрижным архітектурным змаганні за ягоную ролю ў грамадстве.

Багдановіч літаратурны твор павінен быць першым за ўсё мастацкім творам і строга адказваць усім чиста вымаганням літаратурнага мастацтва. Цьвёрда трываючыся такога погляду, Багдановіч, аднак, не адкідаў грамадзкіх або нацыянальных проблемаў у літаратурных творах, адно толькі разглядаў іх у іхніх чисты мастацкай функцыі. Ен таксама не запяраўчаваў, але, наадварот, прызнаў вялікае іздзейвањне літаратурнага твору на чытана, але толькі ў тым выпадку, калі гэтае іздзейвањне ўспрымаецца чытана, як эстэтычнае перажыванне. «Німа красы без спажытку, бо сама краса і ёсьць той спажытак дзеля душы», — выкладае Багдановіч сваё пастычныя

«Апокрыф».

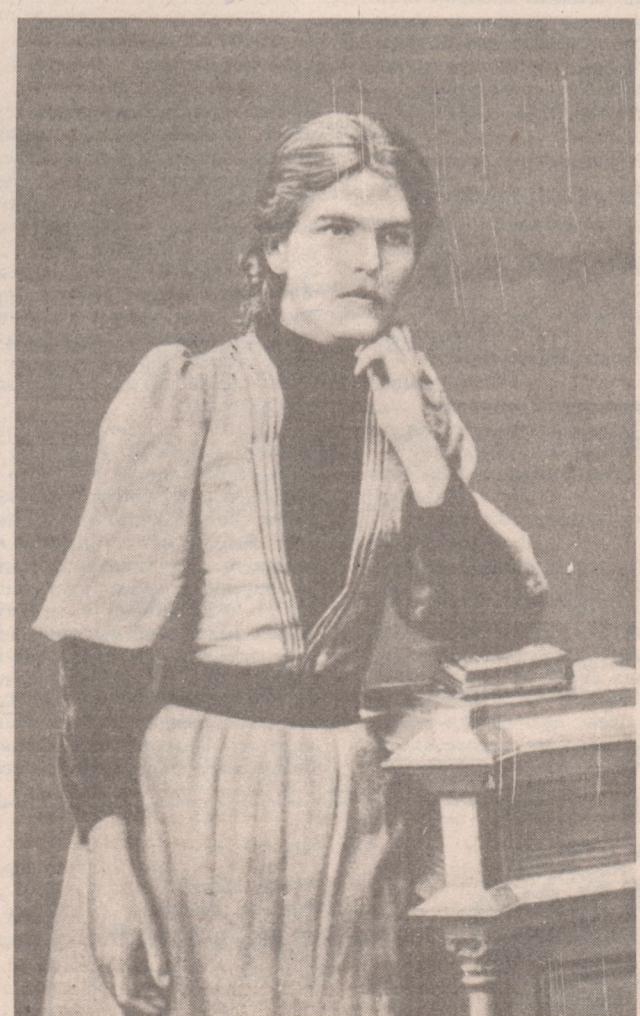
Такім чынам, Багдановіч адкідаў утылітарную функцыю мастацтва, а ўважаў, што гэтых функцыі, калі яны ѹ маюць мейсца, павінны арганічна выплываць з літаратурнага твору...

Адам Бабарэка ў артыкуле «Максім Багдановіч у літаратурных ацінках»... вызначыў тры наступныя галоўныя мінты, якія за гэты час выявіла беларуская літаратурная крытыка:

«Першы мінэнт — гэта вызначынне М. Багдановіча за песьніяра сваеасблівага-індывідуальнага яшчэ пры жыцці паэта, другі — вызначынне яго за нацыянальнага паэту-клясыску, якое адбылося ў жалобнае п'яцёхгодзідзе, і трэці — вызначынне М. Багдановіча за мастика-сцэнтыстыка, якое пропадае на час рэгістрацыйнага зборнінага спадчынных паэтаў ў другое п'яцёхгодзідзе пасля яго смерці. Адначасова ж усе гэтых мінты суправаджаюцца легендай аб М. Багдановічу, як паэты «мастица для мастица», якая п'яцёхгодзідзе з патрэбы ў свой час адрозненіем М. Багдановіча ад іншых паэтаў адраджэнія».

Ст. СТАНКЕВІЧ.

М. А. Багдановіч, маці паэта

горды, моцны птах.
Яго звычай — арлінія,
Яго ўцехі — сакалінія.
(Страцім — лебедзь з аднайміннага твора)

Таму лірыка М. Багдановіча (а ён паэт, грамадзянін і патрыёт аднаўшчыны) спрабуе накіраваць позіркі чытана на заўтрашні дзень, аналізуячы ѹ чаргаваніні і сенняшні, гаворыць аб выбары чалавекам сваёй уласнай сутнасці і сутнасці нашага складанага часу.

Гэтым і цікавы М. Багдановіч, цікавы і незвычайны па-свойму. І сапраўды, яго щынай і натхнёнае песня не змоўкла, а загучала нават мачней, на ўвесь абліш сёння. Яна жыве сярод нас, і кожнае пакаленне нанава адкрывае для сябе вялікі свет паэзіі М. Багдановіча, бо кожны раз, слухаючы яе, мы перажывам радасць сустрэчы з сапраўднай паэзіяй.

Не згасла сонца! Сонца глянє, ўсіх падыме ада сна.
Ен, гэты дзень, яшчэ наста-
не,—
І ачуняе старана!
(«Кінь вечны плач свой аба-
старонцы»)

А. АСТРАУХ,
студэнтка 5 курса 5 групы
філалагічнага факультета.

Зразаюць галіны таполі адну за адной...

Без скаргі яны на зямлю чарадою

лажацца,

новай вясной

Магло бы хутчэй развівацца.

Беларусь, твой народ дачакаецца
Залацістага, яснага дня.
Паглядзі, як уход разгараецца,
Сколкі ў хмараах залётных агня...

ГОЛОС ІЗ БЕЛОРУССИИ К ВОПРОСУ О БЕЛОРУССКОЙ И ВЕЛИКОРУССКОЙ РЕЧИ В МЕСТНОЙ ШКОЛЕ

Закон 1 июня 1914 года делает возможным открытое существование школ с преподаванием на белорусском языке. Такие школы уже появляются. На очереди — вопрос о более широкой постановке их, о поддержке со стороны земств и т. д. Несомненно, было бы желательным освещение этих начинаний с педагогической точки зрения. Правда, в общем виде значение преподавания на материнских языках в педагогической литературе достаточно разносторонне выяснено и разработано. Но в то же время, к сожалению, соответствующий конкретный материал по многим отдельным народностям почти не затронут и весьма мало известен. Это приходится сказать, в частности, и о белорусах. Краткая заметка, предлагаемая ниже, и имеет своей задачей предоставить в распоряжение читателя некоторый фактический материал касательно тех минусов, которые несет с собою преподавание в белорусской школе на великорусском языке.

Минусов этих много. При обучении по-великорусски из обихода белорусского ребенка вычеркивается масса своеобразных, чисто белорусских слов, образов, оборотов и, следовательно, все связанные с ними живые, ясные и привычные представления. Это несомненное оскудение детской психики. Вместе с тем белорусский ребенок встретит длинный ряд никогда не слышанных великорусских слов, образов и оборотов, которые наполняют его психику темными, сбивчивыми, непрочными и во многих случаях совершенно ошибочными представлениями. Грамматические формы, с которыми он будет иметь дело, сбьют его в некоторых случаях своим не-привычным употреблением. Будет мешать и отвлекать внимание род довольно значительного количества слов, иной в великорусской речи, чем в белорусской. Стихи будут читаться неправильно, так как слова, употребляемые и белорусами и великорусами, часто имеют различные ударения. Наконец, что мне представляется особенно опасным — есть слова, общие белорусам и великорусам, но имеющие совершенно различное значение.

По каждому из отмеченных пунктов у пишущего эти строки подобран если и далеко не исчерпывающий, но всё же сравнительно обширный материал. Однако, стремясь к сбережению места и читательского внимания, я приведу данные лишь по последней из указанных категорий, которая, по моему мнению, заслуживает наибольшего внимания.

Встретив в великорусской книге слово **плот**, белорус истолкует его, как ограду, забор. Слово **ложка** в понимании его будет постель. **Потрава** — пища. Запомничь забыть. **Качка** — утка. **Рок** — год. **Термин** — срок. **Зачин** — затворить. **Забить** —

убить. **Латы** — заплаты. **Усать** — встать. **Заплата** — уплата. **Пас** — пояс. **Люлька** — трубка. **Лист** — письмо. **Казать** — рассказывать. **Застава** — залог. **Спор** — удача, фортуна. **Спорный** — выгодный, удачливый. **Кон** — судьба. **Свариться** — ссориться. **Вар** — кипяток. **Тепло** — огонь. **Година** — час. **Ужо** — уже. **Певун** — петух. **Месо** — город. **Час** — время, пора. **Богатырь** — богач. **Мех** — мешок. **Купец** — покупатель. **Краски** — цветы. **Рожа** — рожа. **Пара** — пар. **Вихор** — ветер. **Склеп** — погреб. **Жаль** — печаль. **Плечи** — спина. **Пытать** — спрашивать. **Пытаться** — то же. **Конечно** — непременно. **Болонка** — оконное стекло. **Каплюш** — шапка.

Останавливаясь, выписав сто слов, хотя их значительно больше. Легко представить себе, какую убийственную путаницу и неразбериху внесет в душевный мир белорусского ребенка любая великорусская книга, начиная с букваря. Вот несколько самых общих фраз: я вошел в лавку, т. е. я вошел в скамью (слово «лавка» в значении «магазин» по-белорусски не употребляется); по реке плыл плот — по реке плыл забор; мать качала люльку — мать валила трубку; в бураках — мёд, т. е. в свекле мёд; он мне отказал — он мне ответил; горячая речь — горячая вещь; я уже разливаю Семена — я уже рассчитываю Семена и пр. Подобных фраз без труда можно составить тысячи, и тысячами встречаются они в великорусских детских учебниках и книгах для чтения. Трудно даже приблизительно представить себе, сколько вреда принесет сумятица порожденных ими нелепых представлений, достойная сумасшедшего дома. Одно ясно — то, что предлагать белорусскому ребенку такую книгу — значит давать ему вместо хлеба камень и вместо рыбы — змею.

Приведенный материал имеет, конечно, весьма частичный характер. Но в ней, этой малой капле вод, полностью отражается тот вывод, который следовало бы сделать на основании более разностороннего и подробного изучения материала: устраняя белорусскую речь из школы, мы ведем к расстрате результатов громадной, многовековой духовной работы целого народа, сбиваем мысль ребенка с привычных психологических тропинок и грубо урезываем его душевный мир; вводя же речь великорусскую, мы ставим на его пути ряд затруднений, заселяем его психику образами мертвенных, неясных и во многих случаях совершенно нелепых. При таких условиях пользоваться великорусской речью вместо белорусской можно лишь в ущерб ребенку, что в особенности можно сказать о первоначальных ступенях обучения.

М. БОГДАНОВИЧ.

ДЗЕЛЯ АДРАДЖЭННЯ БЕЛАРУСІ

Ен выводзі наша мастваца слова на шырокі прасцяг єўрапейскага жыцця. Ен вельмі стараўся гэта рабіць. Менавіта свядомая, рацыйнальная ідэя пра магутны і мала рэалізаваны патэнцыял беларускага краснага пісьменства была адной з вядучых у яго творчай чыннасці. Тут ён дзейнічаў найперш як тэарэтык, які даводзіў неабходнасць істотных перамен у беларускай пазіі. Яны бачыліся «Максімумікінікі» ў першую частку на шляхах эстэтычнага дасканалення паэтычнага слова ў тагачаснай нашай літаратуры. Фармальная дасканаласць твора — прыгажосць — мастваца дзейнасць — вось лагічная формула, яку ён нястомна прапаведаваў не толькі, зрешты, тэарэтычна, а сваімі творамі, выпрабоўваючы самыя розныя тыпы і тэхнікі літаратурнага пісьма. Ен паказаў сябе сапраўдным віртуозам формы і ўніверсалам пошуку, што павінен быў засведчыць, якім прыгожым можа стаць беларускае славеснае маствацтва.

Хараство... Яму пакланяўся Максім Багданович і ўспрымаў яго як праіву асаблівай духоўнасці жыцця. З хараством, з яго адраджэннем у жыцці і мастваце звязаў адраджэнне беларускага нацыянальнага духу. Неба, сонца, зоркі, дзіцячая чысціна, жаночая краса, воля, родная гісторыя, асвешаная вельчай Пагоняй, урэшце, слова («Ах слова, чароўныя слова!») — усё гэта ў Багдановіча эстэтычна аднародныя з явы, якія нясуць у сабе высокую пазію духоўнага.

Зварушаны нарецце дух народны, Я верую, бысплодна не засне...

Гэта прынцыпавое сведчанне і грамадзянскай, і эстэтычнай пазіцыі Багдановіча. Абуджальнік духу, ён быў актыўным чыннікам нацыянальнай культуры і нават уласнай творчасці імкнуўся развіваючы яе пісьмовыя формы. Якія жанры ён толькі ні распрацоўваў! Лірычны і апавядальны верш, паяма, балада, паэтычнае прытча, пераклад, празайчнае апавя-

данне, мініяцюра, нарыс, эсэ, публіцыстычны артыкул, гістарычна праца, літаратурна-крывічны агляд... А якія розныя пласти жыцця ён засвойваў! Гераічна гісторыя, даўні міфы і легенды, народная песня, жарт, адзінцтва, змрок жыцця, яго рух, свято і шчасце, хахане, смерть, мацирнства, маладосць, дзіцячы свет, родная зямля, прырода, музика, выяўленческое маствацтва, тэатр, книга і інтэлігэнцыя, горад, венчанскае, памяць, сялянскае доле, падарожкы, народны быт, нацыянальнае адступніцтва, вайна, школа, няволя, хлеб і кветкі... І шмат іншых з яў, якіх не злічыць і не зафіксаваць звычайні словам, прыцягвалі да сябе яго ўражлівую душу. Пропушчаны праз яе магічную прызму, яны, гэтыя з явы, вярталіся людзям у абноўленым абліччы, якіх духуны набытак дзеля вялікай справы — Адраджэння.

Каб адрадзіца, нацыі неабходны былі духоўныя сілы, самапагода, вера ў сябе. Такія сілы магла ёй дадзіць інтэлігэнцыя, што ўсведамляла сваю нацыянальна-патрыйчынную місію, успрымала яе заказ часу. Максім Багдановіч быў такім інтэлігентам.

Кароткім і драматычным быў яго век. Да лёс наканані ўму многае — пратупаць дзіцячымі нагамі па гродзенскай зямлі, пакінуць на тутэйшых могілках сваю маці і на шмат гадоў адбыць на чужыні, у Рэчыці, да неспадзяніца стаць беларускім пазітом, каб пакаленні наступнікаў, разгадаваючы гэты неспадзянку, спажывалі яго светлыя мрой і мудрыя ўяўленні. Каб духоўнае багацелі і ўзвышаліся дзеля адраджэння Бацькаўшчыны, якое так жорстка тармазілася і нішчылася рознымі непрыязелямі ці, як сказаў Купала, «ворагамі Беларушчыны». Гэта было. Але гэта і ёсць сέня.

Таму так патрэбны ён нам зараз, патрэбны нашаму Дому.

А. ПЯТКЕВІЧ,
загадчык кафедры беларускай культуры.

З 'ЯВІУСЯ, КАБ СВЯЦІЦЬ ЛЮДЗЯМ

З 'яўіўся на небасхіле зоркаю,
каб свяціць людзям. Хацей скажаць
аб усім і многае паспей
сказаць... упаў... Але не згас. Яго
пазіў свециць, сагравае, хвалюе
і цяпел.

Верши Багдановіча хочацца
чытаць тады, калі смутна на
сэрцы, калі няма адказу на
нейкое пытанне, якое вельмі
тры文科ыць. Зразумела, што не
заўсёды гэты адказ знаходзіцца,
але чамусыці становіца крыху
цяпелей, спакайней і не такім
шэршам і аднастайнім здаецца
асенне неба, а ў душы пасля-
ляещца надзея.

Далёка ад роднага краю, адзін,
без падтрымкі аднадумаўці, ён
вельмі бара разумей патрэбы
і цяжкасці «краю наядольнага». Усімі сіламі паш імкнуўся да той
землі, дзе «ёсць крыніца жывой
вады», дзе можна «пазбавацца
свайх нуды».

Толькі на вельмі кароткі час
прыйзджаў Багдановіч на Беларусь. Але і гэтага нямногага
хапіла, каб зліца душою з род-
нымі пушчамі, разлогамі, нізінамі,
убачыць, як «месцы белыя
заплаканы свеціць...», як гуляе
нагаць, як уеца «па-над белым

шасце бессмяротнае і рай.

Ул. Караткевіч. Калі паміраюць Паэты... Але Паэты не
паміраюць. Яны застаюцца — у трапяціх рад-
ках хай і не шматлікіх, але такіх дарагіх
кожнаму зборніку, у душах і сэрцах людскіх,
застаюцца сядом нас, у гэтым жыцці, якое мы
так аддана хахані.

Дваццаць пяць год... Усяго дваццаць пяць... Як прагнуш ён жыць, колькі паспей зрабіць за такое кароткае жыццё!

Якая душа была ў гэтага чалавека, што
увабрала ў сябе бяздоннае, бязмернае хахане?
Каханне да людзей, да зямлі, да старых
драйўляных хатак уздоўж дарогі, да радзіма паветра,
да ўсяго — ад абстрактнага слова
«край» і да простых валошак на лузэ. Яго
пазіў ўвабрала ў сябе векавую гісторыю
беларусаў, іх паданні, спевы, легенды. Залаты
крапелькамі ззяе ў вершах народная

пухам вішняў» матылек; пачуць
шантанне клёнай, гул маркотнага
лясуна і смех русалкі.

Багдановіч на праста апісае
прыроду, ён, адчуваючы яе ды-
ханне, знаходзіць нейкія непры-
метныя, але такія важныя штыр-
хі, што без іх, багаты краскамі
і адценнямі навакольны свет,
здаваўся б чорна-белым і, што
горш таго, нават шэршам.

Напэўна, чалавек, які так тон-
ка разумей прыроду, не можа быць
нішчырым у сваіх пачуццях.
Душа пашта аддаецца хаханню
з ўсёй сілай і запалам маладосці,
і «кроў ад шасця аж кіпіць».
Часам здзілляеся такія паўна-
це і вернасці:

... I прыйду. Што ўздумаеш,
рабі.

Хочаш — душу растапы-
нагамі,

Хочаш — мучай, хочаш —
загубі.

Але нават гэта чысціна пра-
цята сумам, бо «... растапыца нам
час». Зноў накананіе злуга
лесу. Зноў раставанні. I толькі
зрэдку — сустрэчы.

Увогуле, верши пашта пра-
сакнуты духоўнасцю і пачуццем

васцю. I хадзіць ён пісаў у большасці аб сабе, аб сваім хаханні
але як у яго думках, разве-
жаннях многа агульначалавеч-
га, што блізка і мене, і, напэўна,
мноім.

Была калісіца пара: гучэла заві-
руха

I замяла маёй мінчукішчыны
слады.

Усцікла ўжо яна... Плынуць
удаль гады,

A ўсё не б юца скрыды
духа:

Куды цяпер ісці? Куды?

Кожны ў большай або меншай
ступені любіць свой край, кожна-
му ўласціву пачуццё веры, надзея,
хахання. Да не кожны можа так
адчуваць і так выражаць гэта
у слове, каб затым, праз 100 год,
чытаючы верши пашта, думалася:

«Ці ж мене не хадзелася аб гэтым
напісаць?»

... Хто мы такія?

Толькі падарожныя, — па-
путні кі сярод нябес.

Нашто ж на зямлі

Свяркі з звадкі, бол і горыч,

Калі мы ўсе разам ляцім

Да зор?

Ірина СКРЫДАЛЕВІЧ,
студэнтка.

Філ. Ф-Т 2 к. б. гр.

ПАЭТЫ НЕ ПАМІРАЮЦЬ

Есць замест прыватн